

ուստի սաստիկ կը բարկանայ այս նշանաւոքը լսելով: Խօսու մայրերն այս պատճառաւ իրոք հետ խայտառակ կերպով կը կրուին, իսկ Փարուիլ աւելացածը կերպով իւր առևելիքներոց կը պահանջնէ Օսկիէ, երբ մէկ ամիս պայմանաժամ էր տուած իրեն, կ'ուրանայ այս վերիննէն ունեցած դրաւան եւ զինքը զատաստիկ կը մասնէ: Եւ այս միջնուն, որ Օսկիին բայց կիսր Սաստիկ, որ բնաւ աւելիութիւն չուներ այս զէպէին, բաղմանթի կը հարկերաւներու հետ ուրախութեամբ էր նախի լուս խառալու, ահա ներս կը մասնէ Փարուիլ գասասաստիկն պաշտօնէի հետ, եւ մի առ մի կիսր կու տայ Օսկիին բորք շարժական ինչքը: Մաստիկը իւր խասաց փողիրուն անյաստանապէ տեսնելով՝ կը մերժէ զատօս: Այս կերպով կը ունդուժ պատառաւոր բայց գժրախան Օսկիի օլուն:

Քանդակ Օլուն Յ արարուաւ է, եւ ներկայացնած է առաջին անգամ 1873ին:

Սունդուկեանց ունի նաեւ գիշերայ սոբէր իւր է, վարչպէլ (Vaudreuil) մէկ արարուածով:

Կարգապէլ Սունդուկեանցից գէղիքի գրաւածոց մէջ կը կլիպան մայրաքաջանին ընտանեկան կեանքը, մագ ստիկավալ կը յիշէ մեր բնաստեղծին ասել առաւածը Տիգիսեցի կինայցին:

Մէկ սիրում ես թամաշ,

Ոլորի ըլլի քայլագումը (Բ Տիգիս):

Հետա մեր ընթերցուն թէ Սունդուկեանց առնայի պարզութեամբ մէր առջև կը դնէ այդ թաշուածն, ինչպէս եւ նորա հակապատիկը: Ինձն արդեօք մէր Կ. Պորոյ գրագէտներոց մեծարյօն ու շարուուին չուննին թատերաբարու եւն, եւ Սունդուկեանցներ չեն համեր, երբ ոչ գնուուի եւն, ոչ առիթ եւ ոչ նիւթ կը պահի իրենց այս մասին:

Գ. Սունդուկեանց գրած է իւր կատակերգութիւնները, գիտարարու հոյ գէրաւաններու մասնացութեամբ եւ խորհրդու, որդու մէջ յիշը շուերու արժանին են հանդուցեալ Ամերիկացն եւ նոր յորդլինաւոր ջնիկեան:

Սունդուկեանցից գրաւածներն, (որոնցի ու մակր նաեւ վլացերէն թէ արգանաւած են), իրեւ մի միայն Տիգիսու հետաքրքրական, ուրիշ քառագաց բէմբաւն վլայ գտնելէ Երբէք չեն ներկայացնուիր: Նախ վան զի բախականութիւնը իւր միայն Տիգիսու կեանքնէն է, մանաւած որ Տիգիսու վեպւաւ է գրուած, որ եթէ լեզուն փոխուէ գրաւածն իւր արժեքն մէջ մասք կը կորաւածն ներկորս: Երբէք բուն ճարարու թատերաբարութիւնը, այսու շանին պահ յանիւթիւններ եւ յարաւութիւններն որ կը պահանջնէն բեմական գրուածոց յաջորդեան համար: Սունդուկեանցից գործերի կարող են գոհացնել միայն տեղական թեթև եւ զժերու: Վետանականի, Մանկեանի, Վարդուկեանի հման համաւաւր գէրաւաններ թախակաբար չեն կրար գոհ մասք այն ձգուածուն, եւ շառ աւելիուդ ու անյամնար խօսակցութիւններով եւ ձեւերով լի թատերագրութիւններէն: Օր մի տարսաւարուն Ադամեան կը դիմէ մեր թատերագրին: Ազ Սունդուկեանց, կամ, այշապէ կատակերգութիւններ դրեյիք, — ինչո՞ւ իսկամար թատերգրութիւնն

մի չէք յօրիներ: — Սունդուկեանց ստիպուած էր լուել թախականարա, Ըերապիր լինելու յոյս շնչներ: Թէեւ ինչպէս վեր յայտնեցնէք, Սունդուկեանցից բեմական գրուածները գեր այս յոյքը ըստ նին, որ չնդհանուր Հայոց բէմբոր վայոց երեւան, բայց մէնք շառ ուրաք կը լինինկը նթէ Սունդուկեանցին բեմական ունենուր, թէեւ զրուածները Ջնիստ-չնիւթ-չնիւթին, վայ ոչ իւ ինչըր եւ Պատուի Ղազըր նման անհամ գրուածներ լինին: Ցանկալի կը մանաւանդ, որ առ հասարակ Տաճկան հայոց գրաւածները պահպան եւ առաջնորդ պահպան կը լինին: Ցանկալի կը մանաւանդ, որ առ հասարակ Տաճկան հայոց գրաւածները պահպան կը լինին:

(Տորոսամիւն)

Դ. Ցիրիւն

ՀՀ ՑՇԵՐՇԱՐՄԱՐԻ ԹԵՍԼՆ ՆԱՐՈՒՑԻՌ ԵՐԱԾՈՑՑԻ Ք

Գիշտական աշխարհի անյօշւտ մէծ զարմանք եւ ուրախութիւն պատճառող վերնագրոս մէկնութիւն տալէն յառաջ՝ հարկ կը համարինք լի հաստատի ոչ անշան հայ գայլիսականութեան: Վկայ յաջորդ կարեւոր տեղեկութիւնները տալ: Վասն զի մեր առաջիկայ յօդուածն ասոր հետ սերա յարաբերութեան մէջ կ'երեւու:

Պատմութիւնը լի վկայ թէ թագարատունաց շառաւութեան էնէլ (dynastie) եւ Անի մայրաքաջին կործանմանէն եւնեւ: Ճ. գարուն մէջ (1239), երբ ալ ոտար ազգաց յարձակմանց առջև թէ միեր բարձրուեցն, Հայ աւագնին, մէծամեծք եւ անուականք տեսնելով պանուհետեւ իրեւ սեպհական ստացուածոց եւ կիսաց անապահովութիւնը թողին մենցեցն հայրենիք: Քեզին մէծամագ մասը կիշիկսա գաղղթեց եւ Տաւրոս Լեռնաց վկայ հիմն դրա վերջն փորբիկ մագաւորութեան, միս մասն ատան անզին ցրացաց: Բայց, ինչպէս կը տեսնենք, նաեւ արքագութեաններ խումբ խումբ դէկ ի հրասի գաղղթելով իրիման թէ երաղղղուն վկայ շառ քաղաքներ բռնցնին, նաեւ նոր կառուցին: Ասկէ մէծ խումբ մ'անհատուելով հետզհետ դէկ ի հրասի եւ արքեւմուտը յառաջնամարդ Մըլուսիա եւ ետքէն զուգովինս եւ կի հաստան անցան տեղականի իշխանութեան առատձիր արտօնութիւններն ու դիրութիւններէն քաջալերեալ, եւ այս տեղուամբը կամենից, Սերէթ, Սուշամ, Պոլշան, Չեռովից, Գուդի, Լեմզէրկ (Կվոլի), Եաշալպաշը, Չամանցայ եւ ուրիշ քաղաքներ տեղական:

Հատ հաւանակն կը կարծենք, որ թէ գեպ
ի կիլիկիա եւ թէ մանաւանդ գեպի ի յօւրոպ գալ-
թողերու մեծ մասն՝ հասարակ ժողովրդեւ չեք,
զանց զի առաջիկ եւ աղքատ ժողովրդեւ ասա-
ցուածքն ընդհանրապէս կարող չէ այնափ հա-
րցսահարիչներ հրապարակելու, եւ հետաքարար
աղքատ ժողովրդը չունէր սասցուածոց կո-
րըստեանն պիտի երկիւղ, եւ գիմաւորաբար կը
պակսեր նիւթակն կարողութիւն օտար աշխարհ
գալթելու, ուր սուռցի իւր ապագայն ներ-
կայէն շատ փառաւու պիտի շըլլար Աւատի պյո
մեծ գալթակնաւութիւն մատասակից ժողովր-
դեան ընթառ մասու (մեծ անձնենքն, աղնաւակնա-
ները, հրատասուները) պետք ենք ենթադիւ-
լուսներ քրաքի կրցան, իրենց անշարժակն ստա-
ցուածքը շարժականի փիտերով, ունեած զրամն
թանկագիրն ու թէ թէ եւ գոհարեցններն, ոսկե-
դէնն ու արձաւելեցնը, — իսկ տիկնայք ինչ
պէս կ'ենթադրուի, մեծագին գոհարներն ու ու-
նեցուուն զգ ենամերը, գործեալ գերդատասնին
անդամներու ու ծառաներն հետ առած հայրենիք
թուղուցին եւ լուագին հայրենիք փնտուելու քի-
տառորդութեամբ մէկնեցան գային, առանց պահ-
համար գիտական հայրենիք ի առաջական գոհարների
մասն կը պահ ուր գալթակնաւութիւն ու աղա-
րինեւ ցայտօր թամարի լըլուով շատ գանչա-
դիրներ, գատաստամակն որոշանմերը, քաղա-
քակն մուրհանեսը, հաշուեգիրները, եկեղե-
ցակն արձանագրութիւններ կան¹:

Երբ մէկ կողմանէ էկհաստամի հայ գալ-
թակնաւութիւն ուր հայրենաց մէջ լիւուի ազա-
տութիւն, անդգրութիւն, խաղաղութիւն, ընկից
ի կենաց ապահովութիւն իր փայլեցն, հարկ
է ենթադրութէ մէտ միև կողմանէ նաեւ մատու-
զարգացում, գիտութիւն, կրթութիւն, արուեստ
ու վաճառականութիւն իրենց մէջ յառաջացած
էին: Եւ պյունապի աւելի, որչափ էկհաստամի
պյուն ժամանակուան թագաւորութիւնն եւրոպայի
ծալիւեալ, քաղաքակիրթ սերութիւններն եր:

Մանանար մատագրութիւն առանք է մա-
նաւանդ ու պյուն ընդունենով լեհ հայուն զուարթ
բնութիւնն, առաջազած էր իրենց մէջ ազգային
քանաստեղութիւնն ու տաղաւագութիւնն: Ա-
սոր միայ եւ ի մէջ այլոց նուարել վարդապետ,
ասկրի քահանայ, Մինաս սարկաւագ, Մկրտչէ
Տարօնեցի, Վրժմանէ վարդապետ, Նախաչ Քըռէ

Ճի՞ն Եհաստանի թագավորութեան պյու-
եալը քաղաքներու մէջ, ինչպէս մացած յի-
շատակիրանները կը կիցնեն, զայք բազմաթիւ
հասարակութիւններ կալմած էին, որուի թէ
իշխանութեամբ, թէ հիշլիմակութեամբ, թէ
պատուով և թէ ստացուածով՝ նախապատճե-
ղիքը մ'աւելին եալ զայք մէջ առաջին մէջ թէ ա-
ռաջին հայ գաղթականութիւնն յարջութեամբ
սիսաւ պայծառանալ լէ Հաստանի մէջ, անէւ կը-
նամք մակարերել, որ ենոքէն, երբ եկորորդ գաղ-
թականութիւնն մ'ալ անցաւ լէ Հաստան, հայ գաղ-
թականաց բազմն թիւնը կը համրուէր 40.000
տուն։ Ասուք հետզհետէ շատ մեծ պատճե-
նիկներ ու շորհմունքներ ստացան, ազգային
սեպական իրաւունքներ եւ առանձին ազգա-
պետ (վյթ) ուներն Այսպէս՝ ազգապետ շոր-
հուեցաւ ի մասնարի 1344ին կամենիցից, եւ
1356ին Կլավի (Լեմակերկ) Հայոց Սկիզբնե-
տուի օրով (1515ին) յատուի հայ գատաստա-
նարան մ'ալ կազմակերպի ի լեմակերկ, ուր գա-
տաստանակալ դրժողութիւնը հայերէն լեզուա-
կը կատարուէին Ծետայ նրիմի Հայք անշուշ-
նախանձելով ասոնց լաւ ադցն գրից կից լե-
հաստան անցաւ եւ իրենց բազմութեամբը լե-

Հաստատի հին հայ դաղլէականութիւնն ողողեցին, Աշհազպէ Տարկարեցան անոնց զիշանել և գասասանանակն լեզուն թաթարեցէնի փասել, վասն զի պս նոր դաղլէականութ մտաքերէն միջաման կը խօսէմ: Եթէ հաստատի դիւնանելու մեջ մինչեւ ցայսօր թաթարի լեզուով շատ գաշնաւ գիրներ, գատասանանակն որոշումներ, քաղաքական մուրհակներ, հայութեգիրներ, եկեղեցական արձանագրութիւններ կան¹:

Երբ մէկ կողմանէ լեհաստամի հայ գաղ-
թականի իրենց նոր հայրենինեաց մէջ լիւսի ազա-
տու թիւն, անդորրուն թիւն, խաղաղութիւն, ընկից
իւ կենաց ապահովութիւն կը քաշելէին, հարոր
է և նենապարի թէ միւս կողմանէն նաեւ մատու լուսու-
րագրացում, իշտառ թիւն, կրթութիւն, արուեստ
ով վաճառականութիւն իրենց մէջ յառաջացած
էին: Եւ այս պահանջական աւելի, որչափ լեհաստամի
պահանջական թագաւորութիւնն եւրոպացի
ծաղկեալ, գալաքակիրթ տէրութիւններէն էր:

Մասնաւոր մասդրսութեաւ արօնակի է մա-
սնանից որ չայց ընտառնելու մէս ազգին զաւարթ
ընտառնեն, յառաջացած երի իրենց մէջ պազային
ը անսահմանութիւնն ու տարածախութիւնն: Ա-
ռու պահ են ի մէջ այլց Ըւաքել վարդապետ,
Յակիր քահանայ, Մինաս սարկասագ, Մկրտիչ
Տարոնեցի, Վթանակէն վարդապետ, Կանաչ Քրոկ
կամ Քրօնան, Ստեփանոս Թօնիսանեցի, Փռումա-
նակի երես եւ ուրիշներն, որոնց անուամբն մէջ հա-
սած են ասանաւոր շափով գրաւած շառ մ'ան-
ձանօնի մասցած ազգ պին երեք, ողեքր, տա-
ղեր, գնաներ, եւայն, որոնք որչափ ալ գ ամա-
նակն լիւու ավնածութիւնն մեր առջեւ գնեն,
ասկայն քամասաւելցութեան զարդացման գեղե-
ռի գոնեանեներ են:

Ապաչովաբես կրնանք ուրեմն ընկույնիլ թէ Հեհասամին չայր լուսաւորութեան, մտացը զարդ ացման եւ գիտութեանց մէջ չայսաստան մասոց եւ արիշ ո՞ւ եւ է կովմ դալթուալ պայնոց հաւասար եին, եթէ ոչ աւելին: Տպագրութեան ձեռնարկութեան շարժառիթն, պարին ձեռագրաց ասկանութեան, մաշին ի Տասանան, օրինակողներուն փարձարարութեան մարտութիւնն, եւ պայր, ի Երեւայ թէ Հեհասամին Հայոց մէջ ալ քարմացած ըլլայ բաղձանք մը պատպահուած աւան սիրոց ընելու պէտ միջցն, երբ սահելի ատել երև Աբգար թօնիսթեցին քրիստոնացն

² Մեր ձեւը թէպէս դաշնակիներ չկան, բայց կան հայուսնա թամբարերն լիզուով առ մը ոտանաւորներ, տաքիր եւ ճակ հոգեւոր եւ ենեղցախան երգեր, չափուով միջոցնեան առիթ կ ունենանք զատով ընթերցողաց և անօթարարենք:

կաշխատէր, կը ճանապարհորդէր քաղաքէ ի քաղաք, որպէս զի հյուերէն գրեր ձևուելով առաջն տպագրութիւնն ազգին ընծայէ:

Այսգէտ ենթագրելու այնափ աւելի իրաւունք ունինք, որպափ Հայկական Մատենագիտութեան (Անեսերկ, 1883) հրատարակիչն արդէն 1616ին յիշլով՝ Քարմատանին հրատարակած Սաղմոնի գյուղ թիւնը կը ճանօթացընէ:

Զարսաւալի է որ հնու ուր մատուրապէս, քարմատականորէն զարգացաւ Հայոց քաղման թիւնն էր, յիշեալ թուականէն ոչ յառաջ եւ ու մասնանդ վլրջը հյուերէն հրատարակաթիւն մեշտ շրջած վլրոյշեալ Սաղմոնէն զատ: Եներպ այս գաղթախնութիւնը չենք կնար հաւասարեցնել Խրոպակից քանի մը քարագներուն (Մարեկիլ, Միլանու, Հոռոմյ, Ամսէքերտ ամի, Լիվոնցի, եւ այլն եւ ոչ այլ Անեսերկի) Հայոց հետ, ուր եկած հաստատուած էին առանձնականներ եւ մասնանոր գերգ աստանաւ, միայն իրենց փանականութեան, սեպհական գործոցն ու շահուան հետամուտ անձնիք: Եւ հաստանի մէջ այլ կար զետեղելաւ, հաստանաեալ ամենայն հնարաւ որ արտօնութեամբէր, քաղաքակիթեալ Հայոց ժողովուրդ մը, ուստի ներեին է ըսել՝ թէ ասոնք ունեւին տպագրութիւնն ոչ միայն յիշեալ թուականէն ետքը, այլ հաւասականագ յնա՝ յառաջ ալ: Այս հաւասականութեան մէջ զօրութիւն կու տայ մեր ձեռքն եղած՝ 1561ին՝ ըստ մեզ՝ Լեմպէրկ Հրատարակուած (ուստի Հ. Գ. Զարբրհանէլ անփառ ծանօթ Սաղմոնէն 55 տարի յառաջ ըստ տեսած) տպագիր մատնիփի: որ ըստ մասին աշխարհական եւ ըստ մասին հոգեւոր տաղերու հաւաքում մ'ըլլայով՝ կրնանք Տաղարան անուանել: Սյու մատենիին իւր բարձր հնութեան պատճառաւ հայ տպագրութեանց Խրանալիքաց (ուսուածեած) կարգը կը դաստի:

Հայկական Մատենագրութեան հրատարակիչն անտարակից ձեռքն սնեցած է 1565ին Արգար Արփաթե եղացն Անեսերկ հրատարակած Սաղմոնն, որուն ուորգագրութիւնն կը տեսնելիք թէ ըստ ներելց պարագայից մատնակիթ, առեն չափ ի գործ գրուած է որ տպագրութիւնն ըստ օրինի ըլլայ: Բայց ափսոն որ մեր ձեռքն եղած տպագրին վեց այս ինամբը չե տեսնուիր: Նախ մասենիլը գոբրիկ բան մըն է մայսն, բոլորը 16 թուղթ կամ 32 էլ. տպագրութիւնը շասնախական (primitif) է, գրերը խոշոր, անձեռ եւ անկանոն, իսկ գլուխը մեծ վեշտասանածալ Երեսահամար չունի ամենեին, ոչ վերն եւ ոչ վարդ, շարբն հին ձեռագրաց պէտք բառերը քովէ քով

կեցած ու իրարու մէջ անցած, կիտագրութիւն շատ ցանցաւ: Գործցն առաջն էջը ոչ թէ աշխն այլ ձախուն կը սկիփ: Գիրքը նակատ չունի, եւ կարեիլ է գործցն մէջն այ (նթէ չենք ուղիքը ենթագրել որ սիրալմամբ էշերն իրարու տեղ անցած ըլլան,) թղթեր պակաս են, որով հետեւ մէկ էջն միւսն անցնելով քանի մը տեղ՝ իմաստի կապակցութիւն չի տեսնուիր եւ ոչ իսկ միեւնուն թղթին, այլ էջն ձախին անցնելով կը գտննէք միւս կատարեալ ու ամբողջ իմաստ մը:

Ո՞ր տպուած է այս գրեցիկ: — Ասոր որոշ պատասխան տալու առ ժամ կարող չենք, վասն զի, ինչպէս ըստներ, գիրքն ոչ ճակատ եւ ոչ այ յիշատակարան մ'ունի: Գրքին 10 երորդ թուղթը կամ 19 երորդ էջն այսչափս կը բովանդակէ: «Թղթ» այն է յանձն նկարչութեան: Յեռած ֆորմէն՝ սթէջիշեալ թուկրութիւնը միանելի կը իմաստ է տպագրութեանը շատ կան: Այսպէսի է թէ առաջիկայ մատանեալ տպագրուած է Հայոց Խթ (1010) թուինն որ է Ք. Թ. 1561: Ուրեմն Արգար թղթամիեցողն Սաղմոնէն Ծարի յառաջ: Կակ իթէ սոյն թուականն այսպէս չկարգանք, այլ նաեւ ե գիրն տպագրութեան տարւոյն տանիք՝ վրան պատիւ աւելցընք, եւ ոչ ։ Յանի ամսոյն, այն տանին կը լլայ ։ Ե կ, պինքն 1568 տպաւոյն Եռունի ամսոյն մէջ: Ասայն այս երկրորդ ընթերցուածն այնամափ հաւասական չերեւար մեզի, որովհետեւ ու յ գրերը համեմատութեամբ իրարու մտնի են, վասնի զատ զատ քաշ կամ պատիւ ունին եւ երկուքն սկիզբն ու վերջը կետ կայ, ասիէ ետքը կուգայ ե գիրն տպանց կէտի եւ բովի «Յունիս», բարը, որ կը նշանակէ — ըստ մեզ — 7 Յունիսի: Ցունիսէն ետքն եկոյ հետեւոց մէնք կը կարգանք՝ դրտէցու:

Ասանչիայ տպագրութիւնն ըլլայ 1561ին այսինքն Արգարի Սաղմոնէն ալ յառաջ, ըլլայ եեւ տարի ետքը, մինչև հիմա մասնած մատենիկ մըն է, որ երեւ ան եւս գրաւար փոշի ներուն տակէն քանի մը տարի յառաջ, կիրլայի Հայոց Խրորդութիւնն էկեղեւուցն գրադարանին մէջ: Ասիկայ ազակովագրէն հայ մատենապատութեան գիրը նոր լլայ մ'ալ կը ծագէ:

Մատենկան բովանդակութեան, զրից, ինչպէս նաեւ տպագրութեան որպիսութեան վայ գաղափար՝ մ'առնենալու համար, մէջն առաջ մ'առ ցնենք ի տես ընթերցուած: Տաղն ամբողջ երկու էջ բանած է ի տպագրին: Մենք կ'առնունք միայն այն մասն ուր գրուած է թուա-

կաննեւ պյնպիսի տառեր կը դործածենք որ քիչ
շատ նման ըլլան բնադրին։

ինտառնայ գիշեն։
Ա աղ վնէսում հանդիպի ի ծարք
ընթաւըն իրավիճակով զամփ տ
համբուլը ի, ինկամ լանցին զըստրա
ախն։ Օ ով գուսիտով ինքնը ձևնե
սծաղիի քանդառնը ի կուկենին։
ով կուռ միջաց գիրկածէ կանաչ

Ըստքասանչշարժին։
Խեւ յովանէնթու ու կուրանցիլիառ։
աւորէդզայրեւ զորդի աղվառաւրա-
թնիհ հողքառնայ՝ փհիւրն անշէջ
ւրսիրելին։

թվին. ո՞ւ ժ. է յունիս. ապրիլցաւ :
ձեռամբ ֆարմանիս չ չ չ չ չ չ

Ըսինք՝ մատենինան ուր տպալին առ այժմ
որոշակի չենք կարող ըսել, եւ ասոր պատճառա՛
այն է՝ որ Հոս Կերլա, ափ մը քաղաքի մէջ, ուր
պիտի կը գտնուինք, ոչ մեծ մատենակարաններ
ունինք բայց ձեռաց տակ եւ ոչ ալ մեծամեծ գիտա-
նակնեներ, որնցնց կարենան աւելի լրատա-
րութիւն մ'ըստունիլ. Սակայն կը յուրաքան որ ա-
պատան, իւ թէրեւս մօտ տանեն մէջ, ըստ բա-
կանի ստուգէ ասոր, ուր տպալած ըլլալու. Ասո-
երկու ճամաբար կայ. մէյ մը գիտանալ թէ ֆար-
մանն ով է. երկրորդ համեմատել պյու տպա-
գրութեան գրերը լինեատիկի Աբդաբեան Սաղ-
մոնին. Հոռոմ 1584ին ասոր առ գրիգորեան տո-
մարին, Յ. Տէրվացւյն 1587ին նյժենակ վենե-
արի տպած առ աշխանուն, եւ մանաւածն Սովո-
հաննէն Քամիլա Սանաւան 1616ին Իլլով տպան Սաղ-
մոնին հետև և Նաւարակցոյ գիրն ասոնց մէկուն հետ-
նոյն պիտի ըլլալ.

Առաջիկայ յօդուածը գրողը՝ վերցիշեաբ
տպագրութիւններէն եւ ոչ մէկը տեսած է. ուս-
տի իրեն Համեմատել անխարիթ է: Էջմաննի
երուսալմայ, Վենետիկյ, Վենետիկյ ու Մո-
կուայի մատենադարձաններ անտարակյա ուն-
նալութ Հայ աստպարութեան Երախափիքներն մի
կամ՝ միւսն, իրենց գրուած չէր ըլլար մատեն-
նան գրեթն աննշնի հետ Համեմատել ու տպա-
տութեան տեղուագիւթեան:

Տ. Տ. ԳՈՎՉԻԿՅԱՆ

ՀԱՅԻՐԵԿՆ ԱՌԱՋՔ ԵՒ ԽԱՐՀԹԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

1. Լրագիր մ'ուրիշ բան չէ, բայց
եթէ բաց նաևնակ, զոր լրագրապետը առ
ամենայն ընթերցողու կ'առաջին:

2. Ταών ψηφιών μαργαρητίναρικών δεδιάρικων πολυτέλειας στην απόσταση της περιοχής της Καρδίτσας στην Ελλάδα.

3. Սարդ մը զմեզ մէկ անգամ միայն
խարէ՝ կը բարկանանք, կը սրտմէինք,
յափունան չենք մոռանար. իսկ լրազիրը
հազար անգամ ալ խարէ՝ բոլորովն ան-
հոգ կը լլանք: — Զարդանալի երևոյթ

4. Συστεγή περιφερακή βασίς έ, προ
μεριμνώντας ότι κρητιδωματικός μέτωπος γρα-
φής έχει λειτουργή κεντρική, η οποία οργανωτής είναι
λειτουργής λέγεται λειτουργής: Επιπλέον αυτή έ
μπορεί να αποτελέσει μετατόπιση την λειτουργία
διατάξιας λειτουργής λειτουργής αφεντικής, αγγειο-
λειτουργής λέγεται λειτουργής λειτουργής

6. Լրագիրներն յանձնու կը պնդեմ
հասարակց ծայն համած ըլլալ, մինչ
ոք ընթերցողա ականջը մի միայն ծայն
կը հանի. այն է — խմբագրներ:

7. Հանագան յորուածագիրները, շարադրուող լրագիր մը կը նննիկ բազմակարգիկ նաշի, որ բազմութիւն ծառայք իրաւու նետ մրցեկակ կը սպասարկիր: Համեմ կիրակուոր միունդներին բացցայնաց անդարձկութիւն կը լւսակի, իսկ մեկաններուն բատմնիկ կիրակուոր:

8. Ամենայն լրագիրը մեծա փութով
կ'աշխատին իրենց բաժանորդաց սկզին ու
հանձնպատճեն վաստիկներ, բայց ուսանու-
ի զոր եւ ընդ վայր. Պրոլետատի շնչ պահու-
այն գաղտնակիրք թէ ընթիրողութեան փոլիտն-
քով ընթելվ միայն կարող են այդ վախճա-
նին համարի:

4. 81. 9.

4. 9. ԳՈՂԱՐԽԱՆԱԱՆ
ԿԵՐՊԱ:

այլ հասպարան պատրութեանց կետ, որոնք Հայութան Առաջին ամառապատճեան մէջ առ յիշապահութիւ առաջապահութիւն ամենամեծին անամութիւն ու բանին - Ա ենց այժմ ու անգամ այս ապագարութեան առաջապահութիւնը մէջ մեռ ենթակա առ յասու գտնութեան առաջապահութիւնը կազմութիւն է, զոր մերձան առ կը ծանօթ ացընենք ժամանակին մեր ընթերցողաց ԱՄԵՐԻԿԱ